

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krośnie
Filia w Sanoku

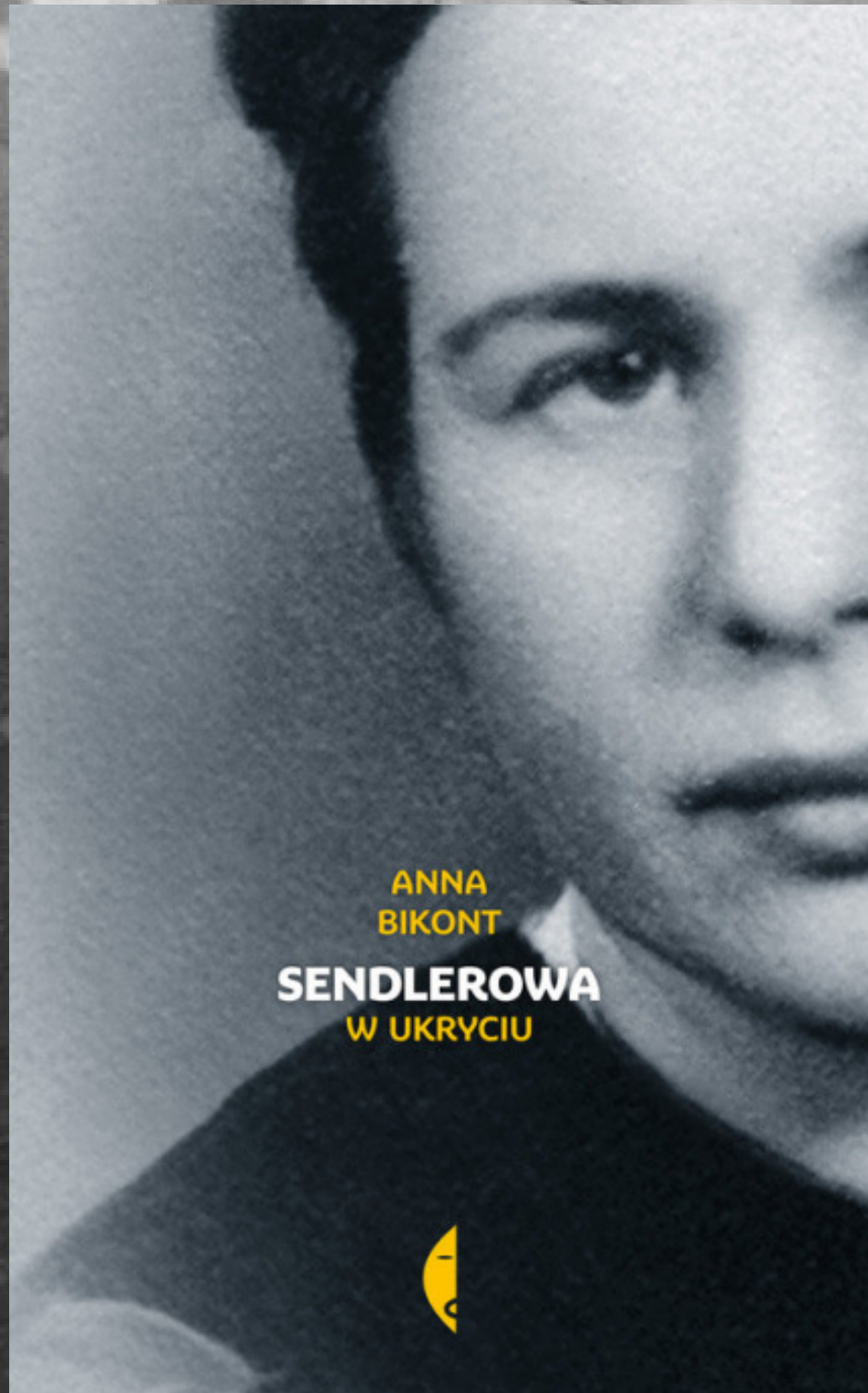
Powstanie w getcie

19 kwietnia 1943 r.

Rekomendacje literatury
wybór

**A. Bikont, Sendlerowa : w ukryciu, Wołowiec :
"Czarne", 2017. SM 54325**

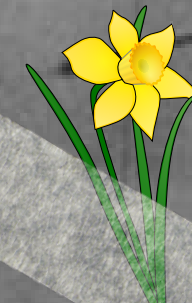

**ANNA
BIKONT
SENDEROWA
W UKRYCIU**

19 kwietnia 1943 r. warszawscy Żydzi podjęli walkę zbrojną z Niemcami. Powstańcy nie mogli mieć nadziei na zwycięstwo. Kierowała nimi chęć odwetu na Niemcach, zadania wrogowi możliwie wysokich strat, a przede wszystkim wybierali śmierć z bronią w rękę. Powstanie kwietniowe było największym zbrojnym zrywem Żydów podczas II wojny światowej, a zarazem pierwszym powstaniem miejskim w okupowanej Europie.

Dr. Polin

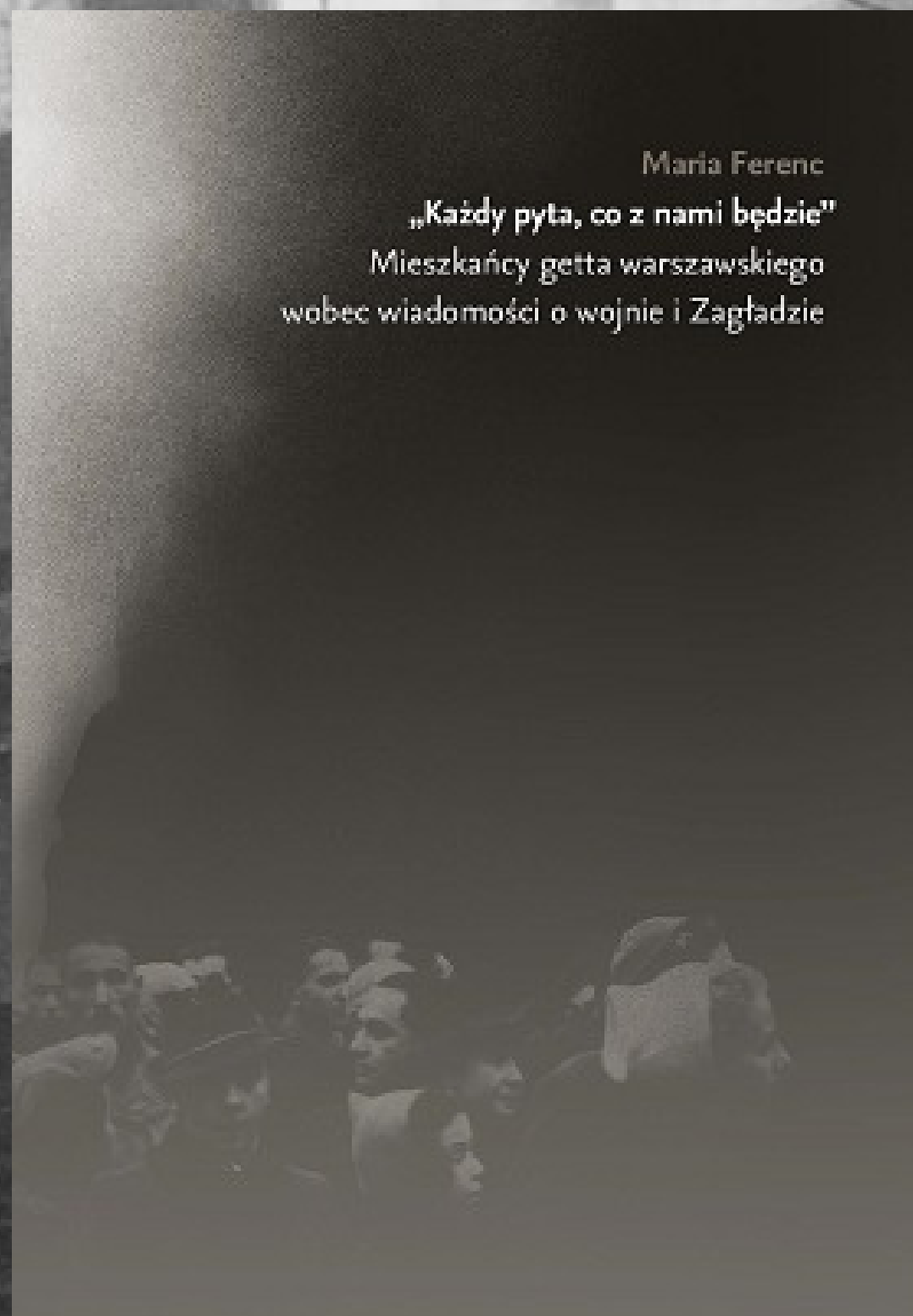
Ciemności kryją ziemię : wybrane aspekty badań i nauczania o Holokauście, Kraków : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2019. SM 54987

W utworzonym w 1940 r. getcie warszawskim Niemcy zamknęli ponad 400 tys. Żydów; dziesiątki tysięcy z nich zmarły z chorób i głodu. 22 lipca 1942 r. Niemcy rozpoczęli deportację więźniów getta do obozu zagłady w Treblince. Zginęło tam niemal 300 tys. warszawskich Żydów. Jesienią 1942 r. w tzw. getcie szczątkowym pozostało już tylko około 60 tys. Żydów. Byli to głównie ludzie młodzi i w sile wieku, bez rodzin, zatrudnieni w niemieckich warsztatach produkcyjnych, tzw. szopach. W tych warunkach, gdy nie pozostawało już nic do stracenia, wśród żydowskiej młodzieży narodziła się myśl o zbrojnym oporze. Źr. Polin

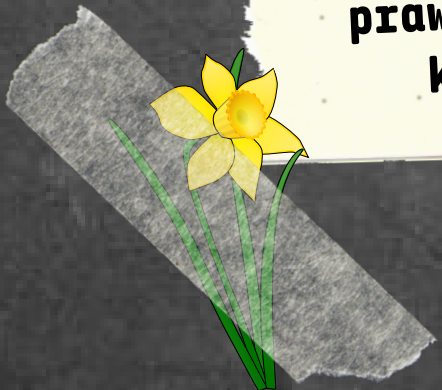
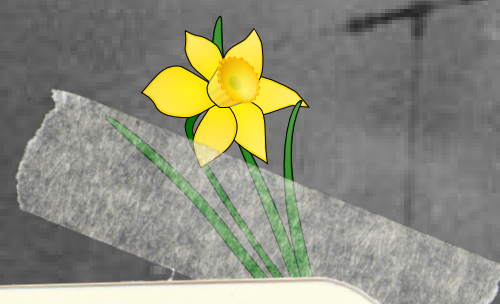

**M. Ferenc, "Każdy pyta, co z nami będzie" : mieszkańcy
getta warszawskiego wobec wiadomości o wojnie i
Zagładzie, Warszawa : Żydowski Instytut Historyczny,
2021. SM 55479**

Maria Ferenc
„Każdy pyta, co z nami będzie”
Mieszkańcy getta warszawskiego
wobec wiadomości o wojnie i Zagładzie

Jeszcze podczas wielkiej akcji deportacyjnej 28 lipca 1942 r. działacze lewicowych syjonistycznych ruchów młodzieżowych powołali Żydowską Organizację Bojową. Później dołączyli do niej komuniści i socjaliści. Na czele ŻOB stanął Mordechaj Anielewicz z Ha-Szomer ha-Cair, a do najbardziej znanych przywódców należeli Icchak Cukierman z Droru i Marek Edelman z socjalistycznej partii Bund. Drugą organizacją konspiracyjną w getcie warszawskim był powstały na przełomie 1942 i 1943 r. w środowisku prawicowych syjonistów Żydowski Związek Wojskowy, kierowany przez Leona Rodala i Pawła Frenkla
źr. Polin

M. Grądzka-Rejak, **Holokaust, pamięć, powielacz** : Zagłada Żydów i okupacyjne stosunki polsko-żydowskie w publikacjach drugiego obiegu w PRL, Warszawa : Biblioteka "Więzi" : Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk : Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2020. SM 55469

Martyna Grądzka-Rejak
Jan Olszok

Holokaust, pamięć, powielacz

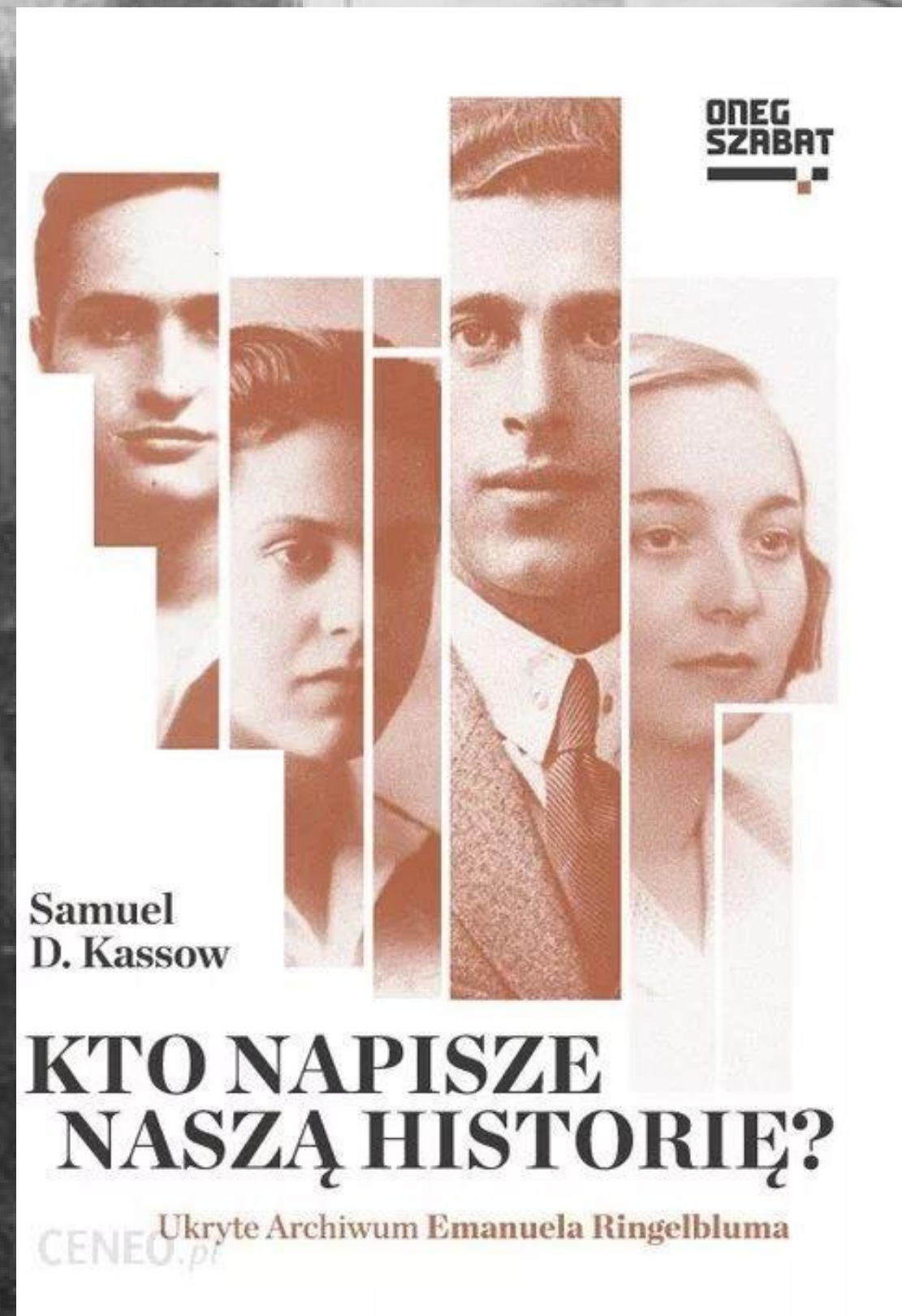
Zagłada Żydów i okupacyjne
stosunki polsko-żydowskie
w publikacjach drugiego obiegu

w PRL

Kiedy 18 stycznia 1943 r. Niemcy rozpoczęli kolejną akcję wysiedleńczą, napotkali na zbrojny opór bojowców ŻOB. "Żydzi! Okupant przystępuje do drugiego aktu waszej zagłady! Nie idźcie bezwolnie na śmierć! Brońcie się!" - głosiła ulotka ŻOB. Czterodniowa akcja samoobrony opóźniła ostateczną likwidację getta i dała żydowskiej konspiracji czas na przygotowanie do powstania.
źr. Polin

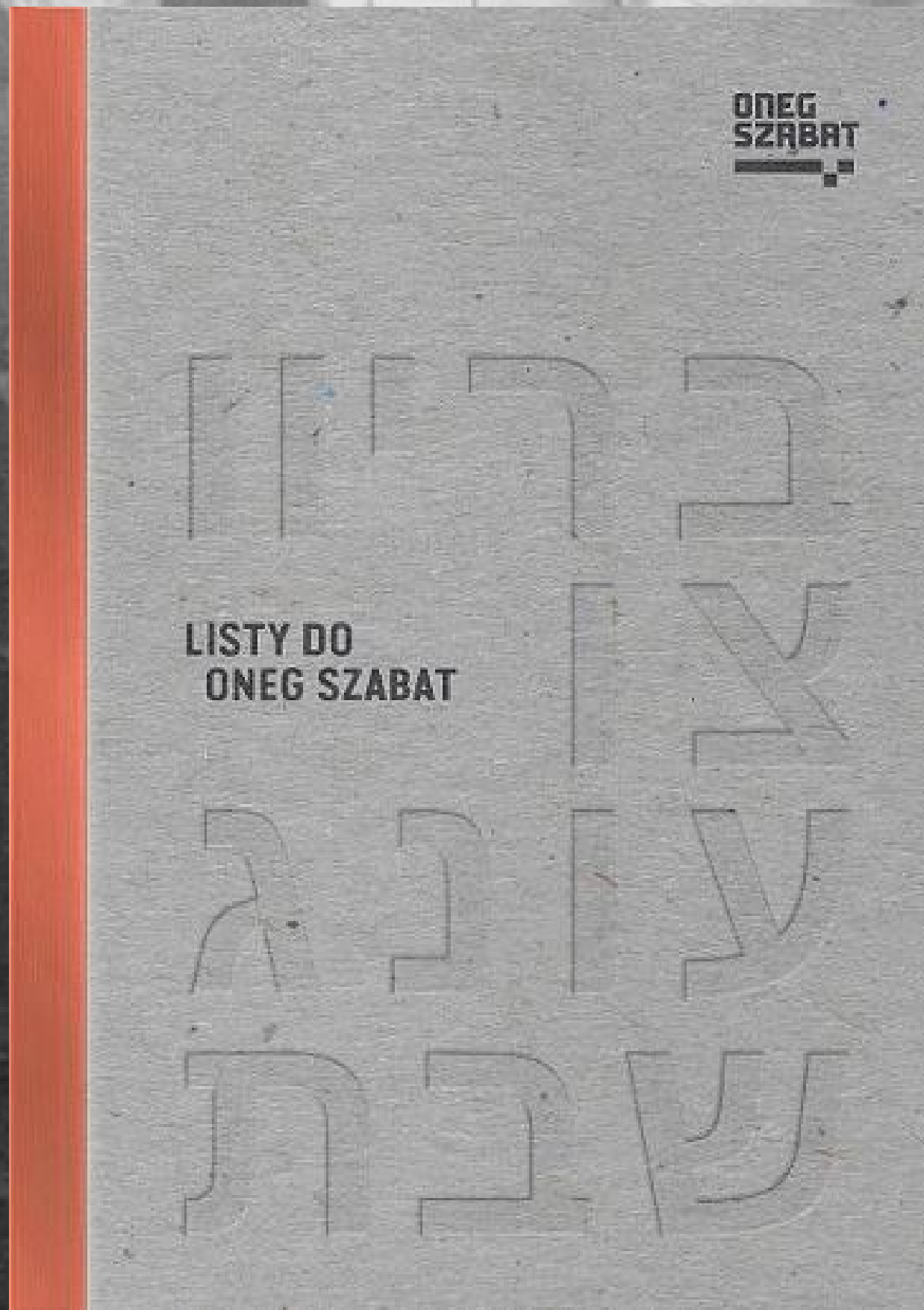
**S.D. Kassow, Kto napisze naszą historię? : ukryte
Archiwum Emanuela Ringelbluma, Warszawa : Żydowski
Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma,
2017. SM 55481**

Gdy 19 kwietnia 1943 r., w przeddzień święta Pesach, niemieckie oddziały liczące 2 tys. ludzi wspierane przez czołgi i wozy pancerne ponownie weszły do getta, by je ostatecznie zlikwidować, do walki z nimi stanęło około 500 członków ŻOB, podzielonych na 22 grupy bojowe pod zwierzchnim dowództwem Anielewicza oraz około 150 bojowców ŻZW. Przez pierwsze dni powstańcy bronili umocnionych pozycji, utrudniając Niemcom penetrację getta. Ostrzeliwali wkraczające oddziały nieprzyjaciela i obrzucali je granatami i butelkami z benzyną.

źr. Polin

**Listy do Oneg Szabat, Warszawa : Żydowski
Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma,
2017. SM 55482**

Symbolem powstania stały się flaga żydowska i polska zawieszona na wysokiej kamienicy przy pl. Muranowskim, gdzie zacięty opór przez kilka dni stawiało zgrupowanie ŻZW pod dowództwem Pawła Frenkla. Ciężkie walki na terenie szopu szczotkarzy toczyli bojowcy ŻOB dowodzeni przez Marka Edelmana. Udało im się powstrzymać na jakiś czas Niemców, detonując specjalną minę. W pierwszym dniu powstania oddział dywersji AK podjął nieudaną próbę wysadzenia muru getta przy ul. Bonifraterskiej. Podczas powstania pod murami getta AK i GL przeprowadziły jeszcze kilka akcji przeciwko Niemcom ostrzeliwującym pozycje powstańców.

źr. Polin

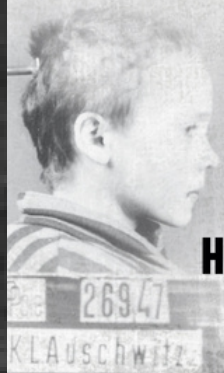
R. Lukas, Dziecięcy płacz : Holocaust dzieci żydowskich i polskich w latach 1939-1945, Poznań : Wydawnictwo Replika, copyright 2018. SM 55493

RICHARD C. LUKAS

DZIECIĘCY PŁACZ

**HOLOKAUST DZIECI ŻYDOWSKICH I POLSKICH
W LATACH 1939-1945**

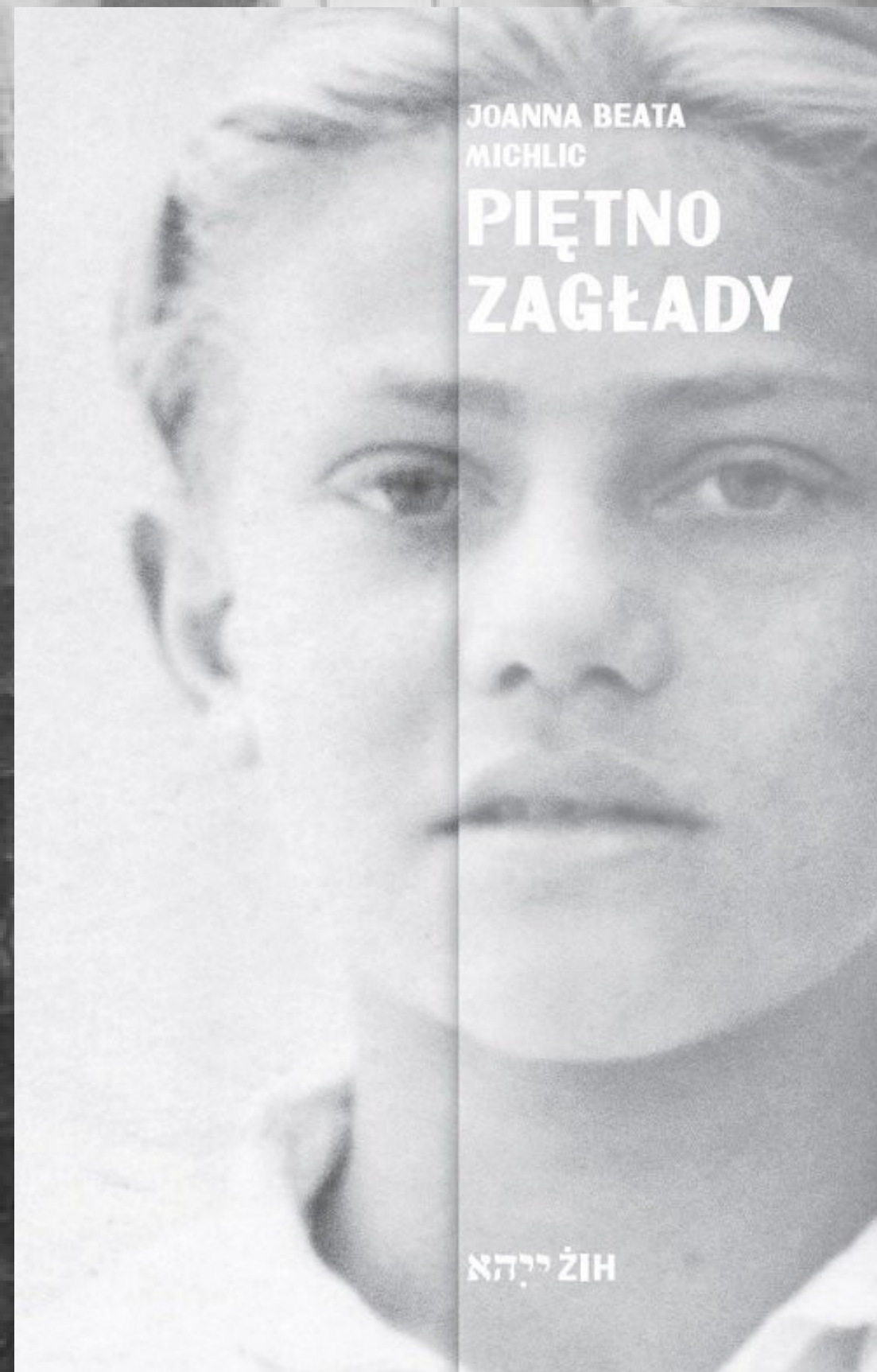

Replika

Dalsze walki powstańcze polegały na obronie poszczególnych bunkrów i budynków. Niemcy systematycznie przeczesywali kolejne kwartały ulic, paląc dom po domu. Wypędzali z nich ludność cywilną i zabijali schwytych powstańców. Do wykrytych bunkrów, gdzie oprócz bojowników ukrywali się także cywile, wrzucali świece dymne i niszczyli je przy pomocy materiałów wybuchowych.

źr. Polin

**J. Michlic, Piętno Zagłady : wojenna i powojenna historia
oraz pamięć żydowskich dzieci ocalałych w Polsce, Warszawa
: Żydowski Instytut Historyczny, copyright 2020. SM 55483**

Dowodzący siłami niemieckimi Jürgen Stroop podał w swoim raporcie o zniszczeniu getta, że jego oddziały ujęły lub zabiły ponad 56 tys. Żydów oraz wykryły 631 bunkrów. Wg raportu Stroopa 36 tys. ludzi Niemcy deportowali do obozów pracy na Lubelszczyźnie, pozostali zginęli na miejscu lub w komorach gazowych Treblinki. Podane przez niego dane liczbowe są zapewne zawyżone, lecz nie dysponujemy innymi. Jednocześnie po "aryjskiej stronie" muru getta Niemcy zintensyfikowali akcję poszukiwania ukrywających się Żydów, oferując za ich ujęcie nagrody pieniężne.
źr. Polin

**T. Neuman, Oficjalnie nie figuruję : pamiętnik 1939-1945, Warszawa :
Żydowski Instytut Historyczny, copyright 2021. SM 55484**

Wspomnienia i Relacje

ידישער זYDOWSKI
היסטארישער INSTITUTE
אינסטיטוט HISTORICZNY

Tadeusz Neuman

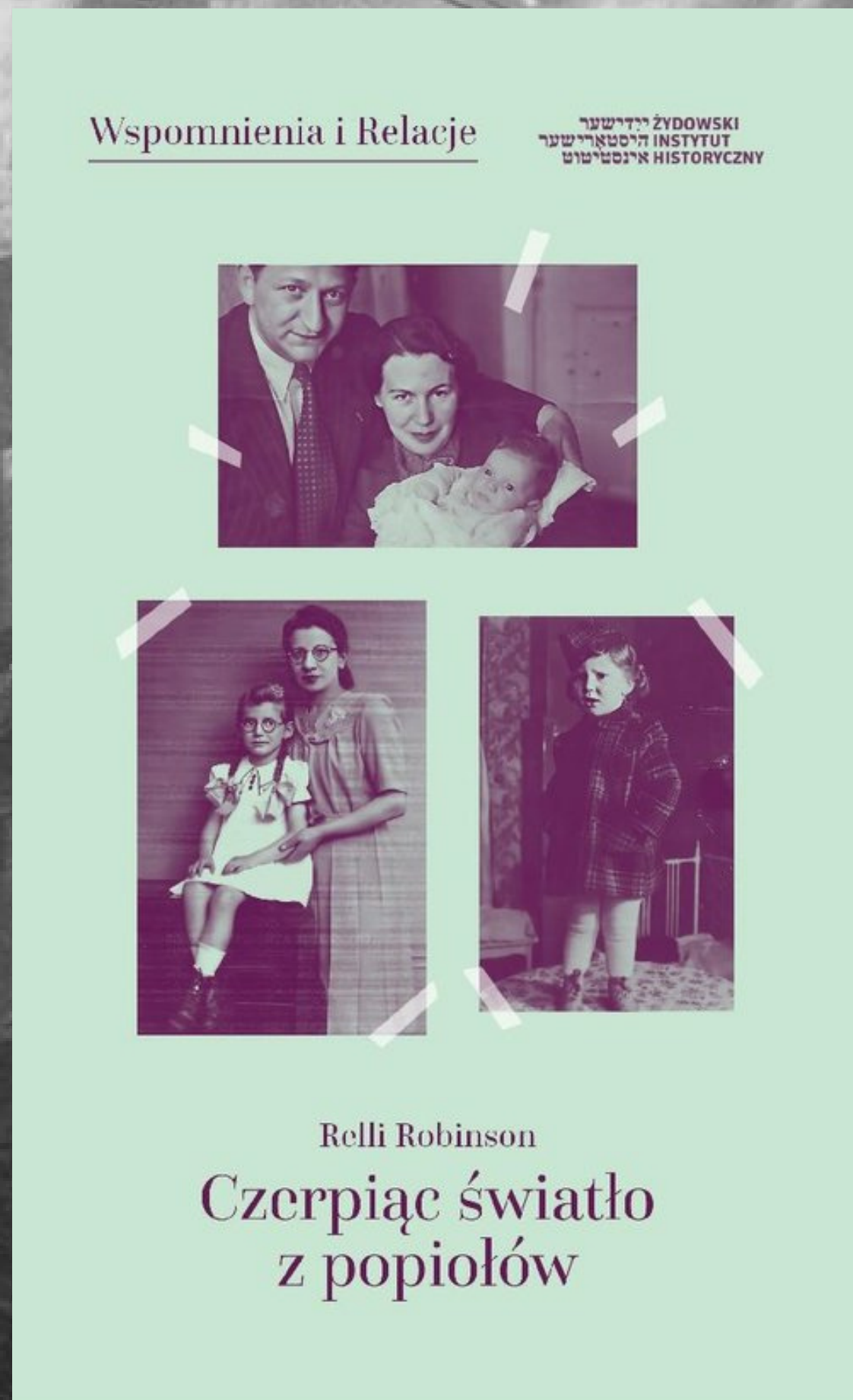
Oficjalnie nie figuruję

Pamiętnik 1939-1945

Zaledwie kilkudziesięciu powstańcom udało się wydostać kanałami i podziemnymi tunelami z płonącego getta. Większość z nich zginęła następnie w wyniku denuncjacji, część w walkach partyzanckich, niektórzy wzięli udział w powstaniu warszawskim w 1944 r. 8 maja 1943 r. Niemcy otoczyli bunkier dowództwa ŻOB przy ul. Miłej 18. Około stu bojowców, wśród nich Mordechaj Anielewicz, udusiło się dymem lub popełniło samobójstwo, nie chcąc wpaść w ręce Niemców.

źr. Polin

**R. Robinson, Czerpiąc światło z popiołów, Warszawa :
Żydowski Instytut Historyczny, 2021. SM 55486**

Jednak walki pojedynczych grup powstańczych trwały dalej, aż do 16 maja. Tego dnia wieczorem na znak zwycięstwa Niemcy wysadzili w powietrze znajdującą się poza terenem getta szczątkowego Wielką Synagogę przy ul. Tłomackie. Strop zapisał w swoim raporcie: "Żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie już nie istnieje!". Po powstaniu Niemcy zrównali teren getta z ziemią.
źr. Polin

Ch. M., Rumkowski, Rok za drutem kolczastym, Warszawa :
Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma,
copyright 2019. SM 55487

"15 kwietnia, piątek. Moje urodziny, już kolejne w getcie.
Mama przyniosła bułeczki i kawałek kiełbasy. Piliśmy wódkę.
To było wielkie święto. Zaprosiłam kolegów i koleżanki.
Przyszedł taki poeta, mój adorator, bardzo się przymilał.
Mówi do mnie: «Wiesz, patrzę na ciebie, taka młoda jesteś,
tylko pomyśleć, że to twoje ostatnie urodziny, a masz dopiero
19 lat». Ja się strasznie zbuntowałam: «Ale co ty mówisz? To
nie są moje ostatnie urodziny! Ja będę żyła!». On patrzył na
mnie smutnie: «Myślisz? Zdaje ci się»
źr. Polin

V. Spitz, Doktorzy z piekła rodem : przerażające świadectwo nazistowskich eksperymentów na ludziach, Zakrzewo : Wydawnictwo Replika, copyright 2021. SM 55498

Ciągle słyszeć strzały. I te buty ciężkie Niemców. Słyszymy, jak chodzą i krzyczą: «Raus! Raus! Raus!». Żeby wyjść. Wiedzieli, że ludzie się chowają. Ale my siedzimy cicho i nic, nie wychodzimy. Cały dzień tak. Wieczorem cisza. Można wyjść. Wracamy do naszego mieszkania, żeby się położyć.

żr. Polin

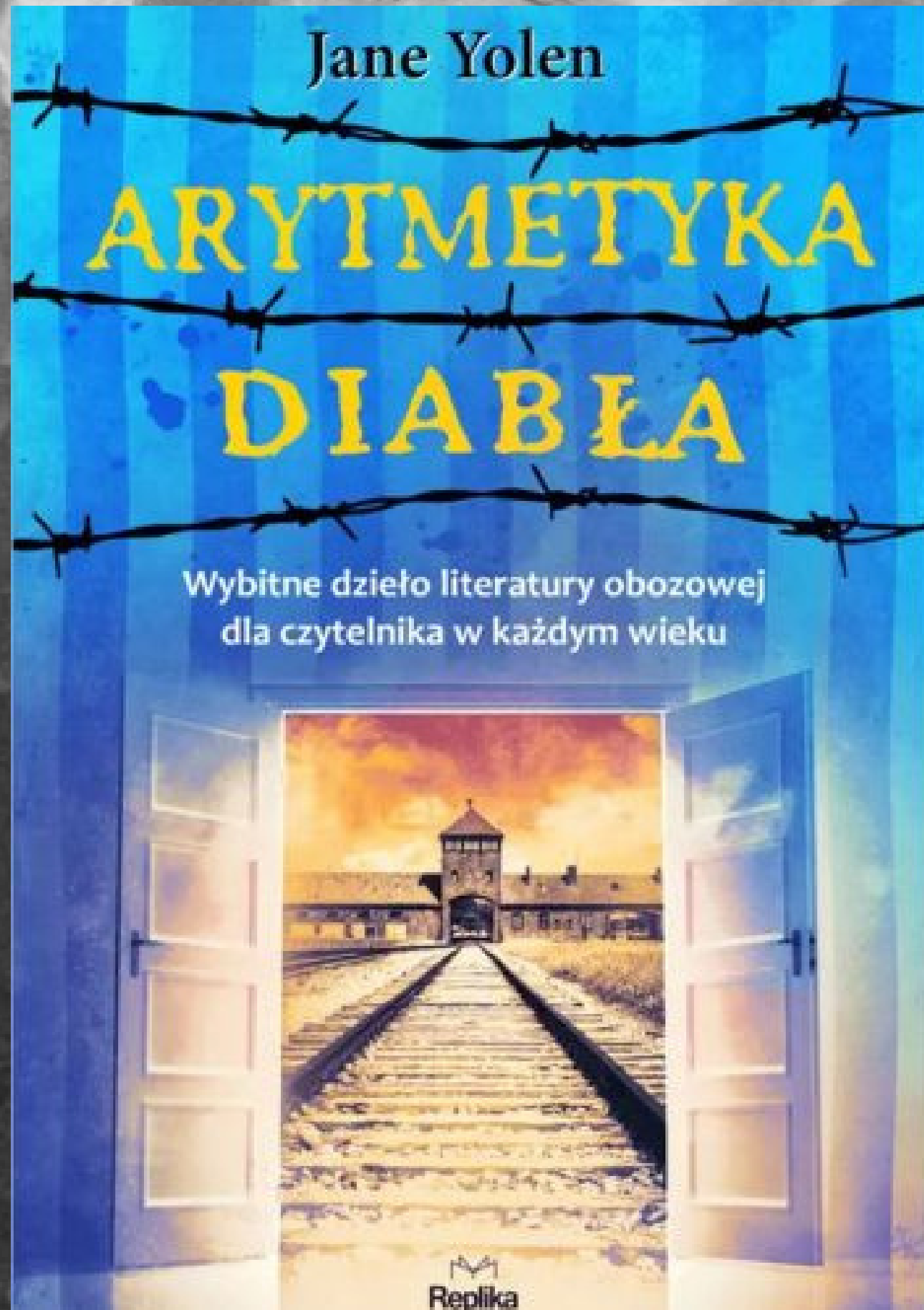
S. Szpigielman, Trzeci front : o wojnie Wielkich Niemiec z Żydami, Warszawy 1939-1943, Warszawa : Żydowski Instytut Historyczny, 2020. SM 55488

STEFAN SZPIGIELMAN
TRZECI FRONT

"Kiedy zabija się kulą, trwa to sekundę i już człowieka nie ma. W Treblince ludzie dusili się ponad 15 minut. Chciałem wybrać lżejszą śmierć, jeżeli można w ogóle mówić o wygodnej śmierci. Bo śmierć to jest śmierć, ale w komorach gazowych była okrutna.
źr. Polin

**J. Yolen, Arytmetyka diabła, Poznań :
Replika, copyright 2021. SM 55500**

"Jako młody chłopak wieczorem podczołgiwałem się pod samochody niemieckie. Trzy, cztery koleżanki pilnowały. Podczołgiwałem się i wiertłem robiłem dziury w oponach. Tylko trzeba było nie za duże, bo wtedy bardzo głośno syczało.
źr. Polin